

MODA I SUPKULTURA

Jasmina MiskiĆ

Tehnički fakultet Bihać, Irfana Ljubijankića bb
77 000 Bihać, jasmina_miskic@live.com

Sažetak: Cilj ovog rada je da se pozicionira i valorizira uloga i značaj supkulture u kontekstu razvoja mode unutar vremenskog okvira 20. stoljeća. Da bi se rekonstruisao navedeni odnos potrebno je detektirati uzroke, tj. prethodnike koji su pogodovali razvoju supkulturnih pojava unutar odijevnih praksi navedenog perioda. U cilju boljeg razumijevanja odnosa supkulture i mode, važnu ulogu predstavlja opći kulturni ambijent vremena te društveno-političke okolnosti. Odjeća je preuzimala ulogu otpora establišmentu i vladajućoj modi. U nastajanju supkulturnih pojava, kao oslonac poslužili su elementi folklornog kostima (hippie), nacionalnih moda (teddy boy) i fetiš kostima (punk, rock), itd. Ovaj rad opisuje supkulturne pojave i početak nove ere u modi. Nadalje, opisuje se povezanost kojom su se određivale i identificirale različite grupe mladih, što je dakako uticalo na demokratizaciju mode i njenu dodatnu komercijalizaciju i tržišnu uslovljenost.

Ključne riječi: moda, supkultura, odijevanje, 21. stoljeće

1. UVOD

Odnos mode i supkulture predstavlja važno poglavlje unutar studija koje se bave teorijom i poviješću odijevanja i mode, poviješću umjetnosti i razvojem dizajna. Eksplozivni razvoj mode tokom 20. stoljeća unutar povoljnih socio-političkih prilika koje su afirmirale demokratičnost i pluralizam, pogodovale su općem razvoju *mainstream* kulture ali i njenih alternativnih pojava. Razvoj medija, nove ekonomske prilike te novi svjetonazor utemeljen nakon Francuske revolucije pogodovao je nastanku srednje građanske klase i kulture zabave. Različite kulture propisuju različite stilove odijevanja, ukrašavanja, obilježavanja itd. Od sredine 1950.ih se pojam supkultura vezuje uz specifična okupljanja mladih iz nižih društvenih slojeva, pri čemu je supkultura kolektivno rješenje, odgovor na problem izostanka društvene mobilnosti i nemogućnost postizanja višeg socijalnog statusa.

Supkultura mladih analizira se na temelju pojmova stila, otpora kroz rituale, ostajući čvrsto unutar klasnoga determinizma i definicije supkulture kao simboličkoga pokušaja razrješenja proturječnosti koje mladi kolektivno iskušavaju u matičnoj klasnoj kulturi. Npr. modsi, rockeri, punkeri, skinheadsi i nogometni huligani su tipične supkulture mladih radničke klase, dok hippieji i pripadnici srodnih pokreta pripadaju mladima srednje klase. Ne razlikuju se kulture dakle samo po vanjštini, već i po jezicima, razmišljanjima i manirima. Shodno mjestu rođenja, imaju različite svjetonazore. Supkulture su najčešće povezane sa mladima i muzikom. Muzički žanrovi privlačili su određene osobe koje su dijelile zajedničke interese i stilove. Spol, godine, društvena klasa ili etnička identifikacija mogu dominirati supkulturnom, one često kreiraju svoje različitosti definiranjem sebe.

2. KULTURA I SUPKULTURA

Kultura je cjelokupno društveno naslijeđe neke grupe ljudi, to jest naučeni obrasci mišljenja, osjećanja i djelovanja neke grupe, zajednice ili društva, kao i izrazi tih obrazaca u materijalnim objektima.¹

Kultura predstavlja deskriptivni pojam, koji se određuje kao sveukupnost stvaralaštva, koje je čovjek otkrio, razvio u svom evolutivnom razvoju. Kultura je spoj priroda unutar i izvan jednog društva. Ona pomaže ljudima da postanu dio svoga društva.

Određuje nam ko smo i kojim grupama pripadamo. Kultura ima nekoliko karakterističnih obilježja: temelji se na simbolima; ljudi pomoću kulture u istome društvu dijele zajedničko ponašanje i način razmišljanja; kultura se uči: kao što ljudi biološki nasljeđuju mnoge fizičke osobine i instikte ponašanja, tako se kultura nasljeđuje kroz društvo, tj. osoba mora naučiti kulturu od ostalih članova društva; kultura je prilagodljiva: ljudi je koriste da se fleksibilno i brzo prilagode promjenama u svijetu oko njih. Razvojem popularne kulture došlo je do afirmacije supkulturnih pojava.

¹ Milan Galović, *Doba moderne i rađanje novog pluralizma*, Tekstil, Beograd, 2000.

Njihov odnos je uvijek bio sinhroniziran uz popularnu kulturu i time je utjecao na sami razvoj. Supkultura je nastajala, razvijala se i oblikovala se mjereći uvijek prema mainstream kulturi.

Supkultura ili kontrakultura, skup normi, sustava vrijednosti i obrazaca ponašanja, koje razlikuju jednu grupu ljudi od kulture šire zajednice kojoj pripadaju. U drugoj polovici 1960.ih godina nastaju mnogi društveni pokreti, a zajedno s njima mnoge supkulture čije je zajedničko ime kontrakultura. Prvi koji su proučavali pojam supkulture u sociologiji su bili pripadnici čikaške škole. Govoreći o supkulturi najčešće se govori o supkulturi mladih.² Glazba ima veliku ulogu u nastajanju supkulturnih grupa. Članovi supkulturnih grupa međusobno se razlikuju, osim po stavovima i ciljevima, i po izgledu, vanjskim obilježjima i interesima. Neke od najpoznatijih supkultura su: teddy boysi, modsi, hippiji, rokeri, metalci, pankeri, skinheadsi, rastafarijanci, hip hoperi i dr. karakteristike supkulturnih grupa su: samorganiziranje, zajednički stavovi, karakterističan naziv, relativna trajnost, uzrast (mladež) nepropisanost uloga i način ponašanja.

3. POPULARNA KULTURA I SUPKULTURE

Još uvijek se teško može sa sigurnošću i pouzdanošću izmjeriti koliko i na koje sve načine kultura uopšte, uk ljučujući i popularnu kulturu, vrši uticaj na pojedinca. Popularna kultura postala je temelj suvremene kulture – njezini izričaji postali su dominantni u odnosu na oblike visoke kulture. Zapadno se medijsko društvo svakodnevno koristi mnoštvom popularnih izričaja – od popularnog jezika, filmova, tehnologije, hrane, mode, sitcomova, do sportskih prijenosa. Teško će se naći osoba koja nema dodira sa muzikom, stavovima i odijevanjem. Početak prošlog stoljeća, pamti se kao zlatno doba, promjena, muzike, mode i filma. Nakon sto je Prvi svjetski rat okončan, ljudima je bilo potrebno nešto što će im pomoći da pobjegnu od svojih problema i skrenu misli sa rata koji je ostavio teške posljedice, okrenuli su se muzici (Jazz) i plesu. Ples koji je tada bio popularan (Charleston), smatrao se čak i skandaloznim, jer je zahtijevao mnogo kontakata sa plesnim partnerom, što je bilo vrlo neuobičajeno za tadašnje plesove. Klubovi su postali veoma popularni, u kojima se plesalo čak i do jutra. Tada je žena prvi put istupila iz svog doma, zakoračila pod svjetla kluba, i prvi put počela da se zabavlja. Dvadesete godine, su postavile temelj savremene ženstvenosti. Mnogobrojne tehnološke i socijalne promjene imale su tijekom 20. stoljeća snažan utjecaj ne samo na odjevanje, nego i na razvoj i napredak kulture. Napredci u komunikaciji, razvoj kinematografije i televizije, svemirski program, sintetička vlakna, dva svjetska rata, AIDS, mnogobrojni politički pokreti, samo su nekih od bitnih faktora koji su pridonijeli duhu vremena, infiltrirajući se u sve pore društva, pa tako i u stilove odjevanja. Ono što razlikuje ovo stoljeće od ostalih jeste brzina promjene, koja, socijološki gledano, može se interpretirati kroz intervale od jednog desetljeća.

Slika žene 20.ih godina jeste slika djevojke, koja se pojavila tek oko 1926. Bila je to "it djevojka", moderna u svakom pogledu. Kratka kosa, nestrukirana, kratka hajina, ravna prsa, našminkana, vječito sa cigaretom u ruci, epitomizirala je duh nemarne buntovnice. Francuzi su takve mršavice zvali garconne, dok su ih amerikanci nazivali Flappericama. Flapper je procvjetao poslije prvog svjetskog rata u Sjedinjenim američkim državama, koji je izazvao različite političke i kulturne promjene. Na primjer, brutalnost sukoba u državi ostavio je mnoge mlade ljude razočaranim i doveo ih u pitanje tradicionalnog morala i vrijednosti. Flappers je tipično napustio tradicionalno odjevne predmete kao što su duge haljine i korzeti, umjesto njih nosila se je odjeća koja je bila oskudna prema standardima Victorijanske ere i koja je bila skandalozno provokativna. One su također postale zloglasne zbog svoga divljeg plesa često uz jazz muziku, dopuštaje su da budu poljubljene od strane muškaraca. Djevojke jednostavno nisu prihvatale krute modele ženstvenosti koje su im njihove majke željele da nametnu. Govoreći o supkulturi najčešće se govori o supkulturi mladih. Muzika ima veliku ulogu u nastajanju supkulturnih grupa a i one se obično definišu u odnosu na muziku. Članovi supkulturnih grupa međusobno se razlikuju, osim po stavovima i ciljevima, i po izgledu, spoljašnjim obilježjima i interesovanjima. Neke od najpoznatijih omladinskih supkultura su: teddsi, modsi, rokeri...

Preko razvoja muzike moguće je pratiti razvoj supkulturnih pojava. Suština popularne muzike je uvijek bila njena promjenljivost - čim se pojavi neki novi pokret i učini se da se ustalio, želja publike za nečim novim (mada ne uvijek i boljim), tjera čak i najmoćnije zvijezde na defanzivu. Muzika je većinom proizvod svog vremena, odraz "ovdje i sada" i "odaziv" uspomena. Muzika i mladež obično se smatraju da imaju poseban odnos jedno sa drugim. Muzika se isporučuje i prodaje za mladu publiku, mladi su ljubitelji jednog od žanrova muzike. Rock n roll muzika je nastala iz želje mlade generacije, tek stasale iz nedaća drugog svjetskog rata, za svojom muzikom, nekom koju roditelji neće razumijeti ni pokušati da prihvate. U praksi, to je bila prva revolucija svjetskih razmjera izvedena bez krvi.

² Georg Simmel, *Kontrapukti kulture*, Jesenski i Turk, Zagreb 2000.

Rock n roll je promijenio baš sve: izgled, govor, hod, ples. Promijenio je pogled na svijet, donio nove autoritete, nametnuo nove odnose između djece i roditelja. Prije rock n rolla mladi od 12 do 20 godina ili su smatrani za starmale ili nedorasle. Oni su se manje ili više sretno uklapali u predstave svojih roditelja, imitirajući ih koliko je moguće, i u potpunosti, pri tom, dijelili njihove ukuse. Po završetku Drugog svjetskog rata u Britaniji je industrija pružila poslove mnogim mladim ljudima, kako bi zemlja što prije nadoknadila štetu i gubitke nastale tokom rata. Kako je bila znatno manje razorena ratom od kontinentalnih zemalja Evrope, Britanija je već početkom pedesetih godina uspjela da sanira posljedice i osjetno popravi kvalitet života svojih građana. Mladi, koji su zarađivali pristojne sume novca radeći u fabrikama, tada su počeli taj novac trošiti na sebe i provod u slobodno vrijeme, i upravo su oni stvorili prvu supkulturnu grupu na tlu Velike Britanije – "Teddie boys". Utjecaj britanske supkulture najlakše se primjećuje i prepoznaje u navikama, ukusima, izboru odjeće i drugih vidljivih oznaka pripadnika. Ona je ostavila značajan trag na planu kulture i umjetnosti, prvenstveno muziku, film, književnost i modu.

"Teddie boys" pedesetih godina najčešće su nosili kapute i prsluke tamnih boja, olabavljene kravate koje su nazivali Mr B., po jazz muzičaru Billy-u Eckstine-u koji ih je nosio na nastupima, uzane hlače visokog struka, cipele sa niskom petom, čarape jarkih boja koje su često namjerno ostavljali vidljivim. Frizure su obično bile srednje dužine, začešljane sa strane ili zalizane gelom, a nisu rijetki bili ni dugi i gusti zulufi. Pripadnice „Teddie" pokreta nosile su drapirane jakne, espadrile, strukirane haljine, ponekad i slamene šešire. Za ovakav stil odjevanja trebalo je izdvajati prilično velike sume novca, ali je u poslijeratnoj Britaniji standard bio visok, tako da su "tediji" mogli pratiti tadašnju modu i stvoriti sopstveni stil oblačenja, što će kasnije postati odlika mnogih supkultura. Nastanak, karakteristike i osobnosti svake supkulture uslovljeni su mjestom i periodom u kojem supkultura nastaje, socijalnim, političkim i ekonomskim prilikama u zemlji – to potvrđuju i sljedeći primjeri: pojava rasističkih grupa u Britaniji tokom sedamdesetih godina kao odgovor na sve veći broj imigranata, bunt i nezadovoljstvo među mladima krajem sedamdesetih godina usljed loše ekonomske situacije, porast patriotskih osjećanja i nacionalnog ponosa među članovima supkultura za vrijeme Foklandskog rata, prividan nestanak huliganizma u drugoj polovini osamdesetih godina usljed pooštrenih zakona...

4. RAZVOJ SUPKULTURNIH TRENDOVA U DRUGOJ POLOVINI 20. STOLJEĆA

Britanska Teddy boys supkultura je pojam koji se odnosio na mlade odjevene u stil inspirisan Edvardijanskim periodom. Pomenuti stil Seville Rowovi krojači pokušali su obnoviti nakon Drugog svjetskog rata. Oživljavanje odijevnih praksi koje akcent čine elementima nošnje nacionalne mode iz zlatnog edvardijanskog perioda tumači se kao pokušaj mladih da ratom iscrpljenoj Britaniji vrati nacionalni "ponos", a ujedno suzbije sve veći američki kulturalni utjecaj. Teddy Boy (takoder poznat kao Ted) je britanska supkultura koju karakterišu prema mladićima koji nose odjeću koja je dijelom inspirisana stilovima koje su nosili kicoši iz Edwardianskog perioda, stilove koje su Savile Row krojači pokušali da ponovo uvedu u Velikoj Britaniji nakon Drugog svjetskog rata.

Supkultura je započeta u Londonu 1950. godine i brzo se proširila širom Velike Britanije, ubrzo postaju čvrsto povezani s rokom. Izvorno su poznati kao cosh Boys, ime Teddy Boy skovan je kada su 1953. Daily Express novine naslov skratile Edwardian u Teddy. Bogati mladi ljudi, posebno gardijski službenici, usvojili su stil Edwardian doba. U tom trenutku u historiji, Edwardian era je tada bila nešto više prije od 40 godina, i njihovi su bake i djedovi, ako ne i njihovi roditelji, nosili su taj stil prvi put. Iako je bilo grupa mladih sa svojim vlastitim stilom oblačenja zvanim "scuttlers" u 19. stoljeću u Manchesteru i Liverpoolu, Teddy Boys su bili prva grupa mladih u Engleskoj koji su se razlikovali kao tinejdžeri, pomažući stvoriti tržište za mlade. Američki film Blackboard Jungle označio je prekretnicu u Velikoj Britaniji. Ranije u desetljeću, Britanija je proizvela Teddy Boys, smatrali su ga urbanim stilom gojeg su nosili nestručni momci radničke klase, u potrazi za identitetom kroz odjeću koju su nosili. Oni su sprovođili ratove bandi i vandalizam u ulicama i plesali u dvoranama, nosili su torbice, lance, britve i noževe ispod svoje fine stilske odjeće. pedesete godine su bile prva decenija za proizvodnju tinejdžerske mode, prije se je od njih očekivalo da se obuču slično njihovim roditeljima.³

Nakon rata, kada je blagostanje nastupilo u Britaniji, ovi tinejdžeri radničke klase mogli su si priuštiti da kupe svoju odjeću, iako je samo većina dućana ponudila "konfekcijski" konvencionalne stilove i mnogi krojači su odbili da čine ovu "novu" modu.

Tinejdžeri su postali marketinška meta koji je stil iz 50. godina učinio modni, simbolom potpuno novog načina života. Američki uticaj na Europske tinejdžere bio ogroman. Rock n Roll idoli, uključujući Elvis-a Presley-a, Bill Hayley, Jerry Lee Lewis i

³ Mirna Cvitan Černelić, *Moda, povijest, sociologija i teorija mode*, Zagreb 2002.

filmske zvijezde James Dean i Marlon Brando postavili se modi gotovo nesvjesno. Do 1951. godine Edwardian pogled odijela su po mjeri.

Slika 1: Grupa mladih Teddy boys-a

Do novembra 1951. godine Edwardianski stil je došao u tvornice Engleskih krojačkih trgovina kao novi trend. Do 1952. godine u londonskom East End-u ovaj način je preuzeo polukvalifikovane adolescentske formirane grupe, koji su visili u kafićima i oko uglova ulica. Ako su neke grupe bile nasilne, mnogi koji su nosili Teddy Boy odjeću nisu bili. Oni su jednostavno željeli da se otrgnu od odjeće koja se je nosila tih dana. Tradicionalno Teddy Boys ili Neo-Edwardiansi su nosili na "Drape" dugu dužine koljena, vunene jakne sa uskim kontrastnim reverima i lisice bilo koje od baršuna ili satena i s dosta džepova. Nosili su kontrastne ili podudarajuće uske hlače, brokat prsluci, košulje i cipele od antilope. Tedsu su također nosili krepovane cipele koji su služile za plesne pokrete "jiving".

Za razliku od teddsa kasnih 50.tih godina javlja se supkultura mod-a koja po svom vizualnom aspektu asocira na nekadašnji dendi stil, a u biti je više internacionalno obojena. Mod je britanska supkultura mladih koja je trajala tokom 60-ih godina prošloga stoljeća a oživljena je u kasnijim decenijama i nastavlja se i danas u manjem obimu. Fokusiran je na muziku i modu, ova supkultura ima svoje korijene u malim grupama sa sjedištem u Londonu, ona je obuhvatala moderne mladiće kasnih 1950.ih, koji su nazvani modernistima jer su slušali moderni jazz. Značajni elementi mod supkulture uključuju modu (često krojačka odijela); muziku (uključujući soul, ska, i R & B); i skutere (obično Lambretta ili Vespa). Originalna mod scena je bila povezana sa amfetaminom koji bi podstaknuo cjelonoćni ples u klubovima. Muški Modsi su usvojili glatki, sofisticirani izgled koji su uključivali krojena odijela sa uskim reverima, tankim kravatama, čizmama, cipelama za kuglanje, "v" košuljama i frizurama koje su podsjećale na francuske "Nouvelle" glumce.

Pojedini muškarci su se protivili etiketiranju spolova pa su koristili sjenilo za oči a neki su čak koristili i ruž za usne. Kasnije je sam stil doživio blage modifikacije, u smislu da je postao manje uglađen budući da je vremenom predvođen grupacijom kroz rastuću upotrebu različitih droga, što je bilo inicijativno nespojivo sa izvornim ove supkulture. Uporedo sa supkulturom modsa učvrstila se još jedna značajna supkultura. riječ je svakako o rock supkulturi koja je zaživjela tokom 60.tih godina. Interesantno je to da su se najčešće ove dvije supkulture definisale. Na jednom nivou bilo je riječ o klasičnom sukobu, budući da su se modsi bili uglavnom srednje klase a rokeri radničke. Također sami izraz roker inicijativno potječe od modsa koji su ga upotrebljavali.

Rock je vrsta popularne muzike koja tipično sadržava pjevanje (često sa pratećim glasom), električne gitare, i značajnu back beat; drugi instrumenti, poput saksofona, se često upotrebljavaju u nekim stilovima. Kao kulturni fenomen, društveni uticaj rocka na svijet se ne može usporediti sa bilo kojom drugom vrstom muzike.

Slika : mladi Modsi

Neki kažu da je rock zaustavio ratove i proširio mir i toleranciju, dok neki drugi tvrde da je iskvario nevine i proširio nemoralnost. Rock, koji se prvi put pojavljuje u Sjedinjenim Američkim Državama, je postao popularan širom svijeta i raširio se u mnoštvo različitih stilova. Ponekad rock se također zove rock and roll (pisalo se i rock 'n' roll, naročito u prvom desetljeću), ali taj naziv uglavnom označava rane godine žanra tokom 1950.ih i 1960.ih, dok se kraći naziv rock upotrebljava za sve. Granice žanra su slabo utvrđene i šire.

Rock and roll utjecao je na svakodnevni život, modu, stavove i jezike na neki način nekoliko drugih društvenih zbivanja se također iznosila. Kako je originalna generacija rock and roll fanovi sazreli, on je sve više muzički postao prihvaćen i duboko isprepleten u popularnoj kulturi. Počevši od ranih 1970.ih godina, rock pjesme i djela počela su da se koriste u nekoliko televizijskih reklama; u roku od deset godina ova praksa je postala široko rasprostranjena. Počevši od 1980.ih rock muzike je često istaknuta na filmu i televiziji program zvučnih zapisa. Rock muzika i moda su neraskidivo povezani. Sredinom 1960.ih u Velikoj Britaniji, rivalstvo je nastao između "Mods" i "Rockers" svaki stil imao je svoja omiljena muzičkih djela. (Kontroverza bi formirala pozadinu za The Who rock operu Quadrophenia). U 1960.ih, The Beatlesi su doveli brus-top frizure, kragne blejzere, i Beatle Boots u modu. Rock muzičari su također rano usvajali hippie modu i populariziralo se kao što su stilovi duge kose i Nehru jakne. Kao rock muzičkih žanrova postala segmentirano, ono što umjetnik nosio je postao važan kao i sama muzika u definiranju umjetnika njegovu namjeru i odnos prema publici. U ranim 1970.ih, glam rock je postao široko utjecajan motivima glitter mode, visokim potpeticama i kamp. U kasnim 1970.ih, disco djela pomogle su sjajnim urbanim stilovima u mainstreamu, a punk grupe počele nositi shick-konzervativnu odjeću, (uključujući i odijelo, jakne), u pokušaju da bude što više različito od mainstream rock muzičara, kojima je i dalje omiljena plavi jeans i hippie-utjecajna odjeća. Heavy metal bendovi su u 1980.ih često prednost davale snažanoj vizualnoj slici.

Slika 3: Ramonesi

"Ponekad naziv se upotrebljava za neke tek daleko povezane žanrove, poput soula i teškog metala. Rock and roll se prvi put pojavljuje kao zaseban stil u Americi tokom ranih 50.ih godina, iako se dijelovi rock and rolla mogu čuti u RnB rekordima iz 1920.ih.

Rani rock and roll je uskladio dijelove bluesa, boogie woogiea, jazza i RnBa, te je također imao elemente Appalachianske folklorne muzike, crkvene muzike i country muzike. Ako idemo još dublje u historiju, neki smatraju da je rock and roll utemeljen na muzici Five Points susjedstva u New York Cityu tokom sredine 19. stoljeća." ⁴

Stanovnici Five Pointsa su prvi kombinirali afričku i evropsku muziku (naročito Irski jug). Popularnost i svjetski široki spektar rock muzike rezultiralo je snažnim utjecajem na društvo. "Hippie ili Hippy, pokret javlja se 1966. godine 20. stoljeća na zapadnoj obali SAD-a, u San Franciscu, te se proširio na čitavu Ameriku i Europu. Tih, šezdesetih godina svijet je izgledao kao prilično mračno mjesto. Postojala je blokovska podjela svijeta na istočni i zapadni. Vijetnamski rat bio je točka na kojoj se počela buditi građanska svijest, počelo je snažnije suprotstavljanje službenoj američkoj politici i stilu života. U hippyja se pojavljuje stav: "mi i oni". Mi smo, dakako, ljudi, a oni su (straight people) svinje i mi smo protiv njih. Čitav se svijet zapravo dijeli na prosvijećene (nas) i neprosvijećene (njih), ali, što je u svemu najbitnije, bez obzira na rasu i vjeru. Podjela je isključivo kulturna." Hippie su bili mladi ljudi, otprilike do 25 godina, uglavnom podrijetlom iz dobrostojećih obitelji, koji su odbacili njihov način života i materijalistički sustav vrijednosti i suprotstavljaju mu "vrijednosti bića". Napustili su škole i radna mjesta te se preselili na ulicu živjeti sa istomišljenicima. U izgledu obavezna je bila duga kosa s trakom oko čela. Odjeća je uvijek bila svijetlih čak kričavih boja kombinirana na najrazličitije načine što je ostavljalo prostor kreativnosti pojedinaca. Nosile su se traperice, ali i šarene trapez hlače, široke košulje, često indijske, široke haljine i suknje, a često se odjeća ručno izrađivala i bojila. Služila je ukidanju statusnih razlika, a su izgledom govorili da su djeca, a ne muškarci ili žene. Kosa je simbol pobune, slobode, individualnosti, ponosa. Duga je, lepršava, divlja, razbarušena i neukrotiva, baš kao i priroda. Kosu i vrat su ukrašavali cvijećem. Obuća je također bila originalna, indijanske mokasine, minimalističke sandale i sl., međutim hippie su najčešće hodali bosu što je značilo način povezivanja sa prirodom. Nakit se sastojao od perlica, raznih privjesaka-simbola kao peace-simbol (predstavlja otisak nožice goluba i simbolizira mir), ying-yang, tzv. smilea, ali i ekscentričnih ukrasa kao npr. ovčja zvana." ⁵

Hippie na mržnju odgovara razumijevanjem i ljubavlju, bacajući cvijeće svome neprijatelju. Cvijet je simbolizirao ljubav. Cvijet je lijep, prirodan, divlji i opojan, a označava i nježnost i otvorenost. Tijelo nije smjelo biti mišićavo i jako, već upravo nježno, mlitavo i nenasilno. Beživotnost tijela i nespretnost pokreta dokazuju dosljednost nepripadanja grubom i okrutnom svijetu plastičnih straight-ova. Uostalom, duh je bio iznad materije, iznad tijela.

Slika 4: Hippie pokret

Hippie pokret nije dugo trajao. Politička i gospodarska realnost, problemi s drogama kao i komercijalizacija pokreta potrošili su snove hippyja o boljem vrlo brzo. U High Ashburryju 1969. je bilo 100 000 bjegunaca od kuće, nezaposlenih i zdravstveno nezaštićenih. Ekonomski razvijeno društvo to je još moglo podnijeti. U sedamdesetima većina je revolucionarnih zamisli zamrla.

Punk je pokret mladih nastao krajem 1970.ih godina, odnosno supkultura koja nalazi inspiraciju u punk rocku. Punk rock je vrsta rock glazbe i pokret koji se pojavio u drugoj polovici sedamdesetih godina u Velikoj Britaniji i SAD-u predvođen sastavima kao

⁴ Mima Cvitan Černelić, *Moda, povijest, sociologija i teorija mode*, Zagreb, 2002. Str.44

⁵ Iva Jestratijević, *Studije mode-znaci i značenja odjevne prakse*, Beograd, 2012. Str 54

što su The Ramones, The Clash, Sex Pistols, The Damned, The Animals, The Buzzcocks i dr. makar prijelazne oblike možemo naći i ranije. Punk (eng. Punk) je sup-kultura, alternativna kultura i kultura mladih zasnovana na međudejstvu kulturoloških elemenata različitih od elemenata popularne kulture i ostalih supkultura. Punk posjeduje sopstvenu prepoznatljivu muziku, ideologiju, stil oblačenja, vizuelni identitet, igru, književnost i film. Pankeri su uglavnom mladi ljudi drugačijeg mišljenja, kojima je zajednički duh anti-establišmenta i nepriznavanje kanona.

Slika 5: Mladi punkeri

Komadi odjeće odgovarali su načinu života onih sa ograničenom gotovinom zbog nezaposlenosti i generalno niskim prihodima onih koji su napuštali školu ili učenicima koji su imali slično iskustvo. Punkeri su sjekli staru odjeću iz dobrotvornih organizacija i rabljenih dućana uništavajući tkanine i reformirajući odjeću na način da bi odjevni predmeti bili dizajnirani da privuču pažnju. Dok poderane tkanine, izlizane ivice i oštećeni printovi se danas smatraju normalnim u 21. stoljeću, u 1970. je šokirala mnoge ljude, jer se to nikada ranije nije vidjelo. Do tada tkanina bila je tretirana kao materijal koji je trebao da bude netaknut, novog izgleda i prekrasnih mogućnosti. Traperice su namjerno razorene da otkriju hulahopke i prljave noge. Oni su nosili teški Doc Martens obuću, utilitaristički, praktičanu obuću kod nas znanu kao martinke u to doba, nije se moglo vidjeti na mnogim mladim ženama do tada.⁶

5. OD MADONNE DO LADY GAGE

Postoje izvođači, a onda postoje i zvijezde. Kada je Madonna (rođena Madonna Louise Veronica Ciccone 1958.) izašla na muzičku scenu 1980.ih, ona je ne samo otvoreno pozdravljena u taj ekskluzivni drugi set, ali u suštini redefinisala je šta to znači biti poznat u Americi. Nakon borbe već godinama sastavljanja kraja s krajem kao plesačica, pjevačica i model u New Yorku, Madonna je konačno uspjela i pružila joj se prilika kada je pozvana da predstavi svoj singl "Holiday" u emisiji Dicka Clarka 1984. godine. Bila je obučena u crnoj pocjepanoj majici i crnoj suknji preko izrezanih tajica - plus mnogo dodatnog nakita - Madonnin debi outfit bio je nešto pitomiji s obzirom na njenu budućnost, ali publika su odmah s ushićenjem prihvatili njen upečatljiv duh.

Slika 6: Madonnine gumene narukvice

Možda najpoznatija pjevačica, sa dugom karijerom iza sebe koja je prozvana kraljicom popa. Jedna je od ličnosti koje su duboko povezane sa modom, ona je modu čak i promijenila tokom svoje karijere.

Sama pop supkultura ne bi bila toliko interesantna da nje nije bilo, ona ju je učinila posebnom na svoj način, njezina moda, muzika i video spotovi postali su legendarni, ekstravagantni ali oni su pomicali granice. Otkako je Madonna prvi put ušla na

⁶ Mima Cvitan Černelić, *Moda, povijest, sociologija i teorija mode*, Zagreb 2002

muzičku scenu 1983. godine s njom istoimeni debi album, ona ulazi u igru i prodaje preko 200 miliona albuma. Nema sumnje da je Madonna imala teški utjecaj na modnu scenu 80.tih godina. U stvari, ona je stvorila nove trendove. Rano je nosila plavu kosu neuredno naglašenu i čipke trake, lukove i rajfove. Ruke su joj bile ukrašene narukvicama, i fishnet rukavice. Dok sad jedva da trepnemo okom ovih dana kad god Miley Cyrus ili Nicki Minaj plešu provokativno na pozornici, mi nikada nećemo zaboraviti revolucionarne performanse koji su sve započeli: Madonnin supersexy performans "Like a Virgin" na 1984 VMAs nagradama. Prošle godine obilježavala se 30. godišnjica ove hit pjesme, a dok je pjevačica definitivno postavila trend koji još uvijek postoji u industriji danas, to nije bio jedini koji je ona započela. Madonna nam je pokazala nove načine kako da se nose stvari, otkada je prvi put ušla na scenu u 80.im. Od Ray-Ban naočali i rukavica sa čipkom bez prstiju, konus grudnjaka i narukvica od guma, svi su ih željeli.⁷

Lady Gaga je jedna od najvažnijih pjevačica u svijetu muzike, ona je i jedna od začetnica modnih izražaja i pokreta i kao takva ona je izrazito važna u pojmovima pop supkulture. Izjavila je kako obožava modu i da je moda sve za nju. Lady Gaga postala je poznata 2008. godine nakon objavljivanja svog debitantskog albuma *The Fame* koji je dobio pozitivne kritike i ostvario vrlo dobar komercijalni uspjeh. Do 2013. prodan je u više od 16 milijuna primjeraka. Njezina prva dva singla, "Just Dance" i "Poker Face", postali su jedne od najprodavanijih digitalnih pjesama svih vremena, te broj jedan na radio ljestvicama diljem svijeta. Album je dosegao prvo mjesto na devet internacionalnih ljestvica. 2009. godine Gaga je objavila "The Fame Monster", koji, iako je tehnički EP, smatra svojim drugim studijskim albumom. Hit singlovi s ovog albuma su "Bad Romance", "Telephone" i "Alejandro". Za kratak period ova 28-godišnja djevojka uspjela je da se probije u surovom svijetu muzike i odleti u kosmos. Svojom popularnošću i koncertima postavila je temelj za svoju muziku. Zahvaljujući tome Lady Gaga je stvorila prepoznatljiv stil.

Slika 7: Slavna haljina od mesa

Taman kada pomislimo da je to to i da je prevazišla samu sebe, ona nas iznova i iznova iznenađuje sa novim odjevnim kombinacijama. Tako da nam samo ostaje da se upitamo šta je slijedeće. Poslije mesne haljine nastavila je da šokira javnost tako što se na dodjeli "MTV Grammy" nagrada preobrazila u džinovsko "nojevo" jaje. Za tu ljusku jajeta i za ostale kreacije zadužen je producerski tim koji nosi naziv "House of Gaga". Tim je zadužen za stajling pjevačice, počevši od odjeće, scenskog nastupa pa do frizure i šminke, cjelokupnog imidža. Njen imidž kasnije su počeli da kopiraju mnoge poznate ličnosti poput Nichole Richie, Paris Hilton kao i kontrovezna pjevačica sa naših prostora Jelena Karleuša.⁸

Neobične frizure, mašnice, svemirske cipele i naočale, pokazale su se kao dobitna kombinacija. Ove nove vrijednosti koje promoviraju pomenuta pjevačica nisu sadržane samo u muzici, već u novom stilu tj. vizualnoj prezentaciji. Kontrovezna pjevačica napravila je revoluciju i u svijetu mode. Sve dosadašnje pjesme i spotovi su samo vješti prezentatori uvrnutog modnog šika. Njene kreacije stvaraju neprekidan krug koji sadrži raznorazne kritike, pohvale i čuđenja. Kako sama kaže ljubav i osjećaj za modu je naslijedila od majke. Provokativni način odijevanja pretvara je u moćnu ikonu stila.

Haljine od plastičnih mjehurića, perja i ostalih ne sklopivih materijala govore o izuzetnoj smjelosti i hrabrosti jedne mlade djevojke. Od mnogobrojnih neobičnih kreacija koje je pjevačica nosila na raznoraznim manifestacijama, najveći bum i bujicu

⁷ Barnard Malcom, *Fashion, critical concepts in media and cultural studies*, London, 1995.

⁸ Zlatan Delić, *Turbo - folk zvijezda*, Sarajevo, 2013.

komentara izazvala je čuvenu haljina od mesa. Poslije dodjele "MTV Video Music Awards" 2010 godine, haljina je obišla čitav svijet. Čitav svijet je opčinila sa djelovima mesa, biftekom na nogama i šniclom na glavi.

Međutim, jedino začetnica ovog stila može na pravi način da iznese ove "svemirske kostime". Ipak, original se ne može tako lako zamjeniti i kopirati. Njena muzika i moda su usko povezani, a isto tako i nemaju mnogo sličnosti. Zahvaljujući tom uspješnom skladu ili ne skladu Lady Gaga je zvanično dobila priznanje modne ikone. Svaka haljina, pjesma, nastup, intervju je praćen nekim specifičnim detaljem koji do sada nismo nigdje vidjeli. Ona je priča za sebe. Nešto novo i drugačije što nas zabavlja, pokreće i inspiriše, a da toga nismo ni svjesni. Polako, ali sigurno se uvlači u svaku poru naših svakodnevnih života. Kopiranje njenog stajlinga i oponašanje njene ličnosti zarazilo je cio svijet poput neke bolesti koja se ne liječi.

6. ZAKLJUČAK

Razvojem mode i modne industrije s početka 20. stoljeća te utemeljenjem njenih mainstream tokova, došlo je do nastanka i razvoja drugačijih vidova artikulacije brojnih drugih identiteta. Dok je prva polovina 20. stoljeća poslužila kao svojevrsna akumulacija, druga polovina čini se kao epoha eksplozije supkulturnih pojava. Pomjeranje starosne dobi težišnih grupa unutar tržišnih strategija modne industrije, poslužilo je kao katalizator u pravcu pluralizacije i demokratizacije modnih izražaja. Simultani razvoj popularne kulture (mediji, muzika, umjetnost, film) omogućio je novim vidovima odjevne identifikacije masovnu popularnost i društvenu relevantnost. U takvim slučajevima moguće je govoriti o jednom simbiotskom odnosu mode naspram različitih praksi popularne kulture.

Pozitivna mistifikacija supkulture govori da supkultura uvijek mora biti buntovna, da mora biti anti-establishment, nonkonformistična i da mora označavati nekakav otpor. Supkulture se razvijaju iz frustracija a frustracije tranzicionih osoba su danas mnogo veće od frustracija mladih srednje klase iz šezdesetih a koja je tada bila u usponu. Dobna, tj. generacijska uslovljenost zasnovana prvenstveno na relaciji djeca-roditelji može poslužiti kao povoljan okvir za razvoj supkulturnih tendencija. Važnu uloga u tom pravcu dakako jeste i klasna podijeljenost te složeni odnosi unutar kompleksnih relacija povezanih sa arhitekturom i urbanizmom kao što je vidljivo na primjeru odnosa grad-predgrađe. Supkultura je u suštini tvrda, neumoljiva, nestrpljiva, buntovna, kritična i antiautoritativna. Njeno utjelovljenje kroz vizualni jezik odijevanja i mode zagovara nedogmatičnost čiji cilj je rušenje tabua i kršenje normi oblačenja i ponašanja kojim se groteskno pokazuje iskrivljena slika društva.

LITERATURA

- [1] Perasović B.: *Sociologija supkultura i hrvatski kontekst, Društvena istraživanja vol. 11*, 2002.
- [2] Cvitan Černelić M.: *Moda, povijest, sociologija i terija mode*, Zagreb 2002.

- [3] Jestratijević I.: *Studije mode – znaci i značenja odjevne prakse*, Beograd, 2012.
- [4] Delić Z.: *Turbo-folk zvijezda*, Sarajevo, 2013.
- [5] Paić Ž.: *Vrtoglavica u modi*, Zagreb, 2007.
- [6] Barnard M.: *Fashion, critical concepts in media and cultural studies*, London, 1995.
- [7] H. Arnason H.: *History of modern art*, New York, 1998.
- [8] <http://edwardianteddyboy.com/> , (Zadnji put otvoreno: 25.11.2015.)
- [9] <http://www.rockabilly.nl/general/teddyboys.htm> , (Zadnji put otvoreno: 20.11.2015.)
- [10] <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/266600/hippie>, (Zadnji put otvoreno: 17.11.2014.)
- [11] <http://fashion-history.lovetoknow.com/fashion-history-eras/hippie-style>, (Zadnji put otvoreno: 15.11..2015)
- [12] <http://www.inmusicwetrust.com/articles/08f04.html>, (Zadnji put otvoreno: 11.11.2015)
- [13] <https://hr.wikipedia.org/wiki/Supkultura> (Zadnji put otvoreno: 11.11.2015)
- [14] <https://hr.wikipedia.org/wiki/Kultura> (Zadnji put otvoreno: 12.11.2015)
- [15] <https://hr.wikipedia.org/wiki/Rock> (Zadnji put otvoreno: 14.11.2015)